

Косаківський В. А. Нове трипільське поселення біля с. Руданське Шаргородського району на Вінниччині / В. А. Косаківський, Ю. В. Кислиця, Д. М. Ленчук // Вісник факультету історії, етнології і права: збірник наукових праць. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. – Вип. 15 – С. 5-7

В. А. Косаківський, Ю. В. Кислиця, Д. М. Ленчук
НОВЕ ТРИПІЛЬСЬКЕ ПОСЕЛЕННЯ БІЛЯ С. РУДАНСЬКЕ ШАРГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ НА ВІННИЧЧИНІ

Перші відомості про археологічні пам'ятки Шаргородського району знаходимо у праці Є. Й. Сіцінського, який ще на початку ХХ ст. описуючи старожитності Подільської губернії подав перелік знахідок в населених пунктах Ямпільського і Могилівського повітів до яких на той час входили села досліджуваного району. Вчений зазначає, що на території багатьох населених пунктів та навколишніх полях знаходиться значна кількість археологічних пам'яток - кургани, городища, а місцевими жителями знайдено численні скарби та окремі старовинні предмети [1, с. 57-68]. Нажаль, археологічні розкопки на відомих ще з початку ХХ ст. пам'ятках не проводились.

Трипільські старожитності на території району досліджені також недостатньо. Розвідувальні роботи на території району по виявленню трипільських пам'яток у різний час проводили: 1.1. Заєць (1975 р.), П.І. Хавлюк (друга половина 80-х рр.), В.А. Косаківський (1988-1989 рр.), М.Є. Левада (1997) та С.О. Гусев (1999 р.) [2, с. 81; 3, с. 42]. Лише на поселенні Конатківці СО. Гусевим було закладено розвідувальний шурф [4, с. 310]. На усіх інших - розкопки не проводились.

Нині трипільські поселення відомі біля сіл: Володимирівка [3, с. 42], Довжок [5, с. 12; 6, с. 136], Заячівка [7, с. 579], Клекотина [5, с. 12; 6, с. 136], Конатківці (уроч. І Поляна) [4, с. 310-314], Котюжани [5, с. 12; 8, с. 115], Лозова [7, с. 579], Михайлівка (ур. Ставки: скарб шліфованих крем'яних сокир (10 екз.) [7, с. 579; 6, с. 136], Млинки (Шаргородські млинки) [7, с. 579], Носиківка [9, с. 325], Пасинки І і Пасинки ІІ [5, с. 12; 6, с. 137], Писарівка [5, с. 12], Покутине [5, с. 12; 7, с. 579; 2, с. 325], Садківці [7, с. 579; 9, с. 325]. Слобода-Шаргородська І, Слобода-Шаргородська ІІ [7, с. 579; 6, с. 137], Юхимівка [5, с. 12; 6, с. 138].

Нововиявленою пам'яткою є поселення біля с. Руданського. Згадку про нього вміщено на сторінках книги І. Кислиці «Жорнівка - Довгівці - Руданське (Літопис села в історіях та долях людей)» [10, с. 8-9]. Поселення відкрито Ю. В. Кислицею, В. Д. Кислицею, Б. Д. Андрійчуком. Воно розташовується на південний схід від села, в урочищі Конич, у місці впадіння річки Жорнівки у р. Лозову (права притока Мурафи). У місці злиття двох річок був утворений ставок - Новий БАМ. У 2014 р. став було спущено і на осушеному березі виявлено та зібрано фрагменти кераміки, знаряддя праці, обмазку від жител та кістки тварин. Матеріали відносяться до трипільської та черняхівської культур.

Трипільські артефакти становлять більшість знахідок. Серед них переважають фрагменти кераміки. Їх можна поділити на дві групи - кухонну і столову.

Найбільш чисельну категорію столової кераміки становлять миски. Вони конічної форми з відхиленими на зовні вінцями різних розмірів. Серед знахідок виявлено три археологічно цілі миски: діаметр вінець - 16, 18, 24 см, денець - 5, 6, 8 см, висота - 5,7; 7,8; 7,8 см. Також виявлені окремі фрагменти великих мисок - діаметр яких становить 36 і 40, см. Виготовлені миски з відмуленої глини з домішками піску, слюди, зрідка рослинних решток. На деяких фрагментах збереглися сліди розпису темно-

коричневою фарбою. Розпис розміщено на внутрішній поверхні мисок. Друга група посуду - зерновики. Це біконічні посудини великого розміру з великими відхиленими на зовні вінцями. Серед них виявлено вінця діаметром - 26 і 32 см та діаметром донець - 16 і 18 см. Поверхня покрита ангобом і розписана чорною фарбою. На денці та нижніх частинах стінок можна простежити деталі технологічного виготовлення таких посудин. Кратери - посудини сфероконічної форми з великими відхиленими назовні вінцями, діаметром 24 см. Грушевидні посудини мають також сфероконічну формату невеликі нахилені до середини вінця, діаметром 8 см. Посудина ріпоподібної форми з невеличкими відхиленими на зовні вінцями та широкими плічками. Діаметр вінця 12 см. Біконічна посудина з високою шийкою та товстими ледь відхиленими на зовні вінцями. Їх діаметр 18 см. Кубки - біконічної форми невеликого розміру, гострореберні, діаметр вінця 6 см. Амфори - посудини біконічної форми з високими відхиленими на зовні вінцями. Вони представлені вінцем діаметром - 8 см та однією середньою найширшою частиною тулуба - 26 см. Ручки-вушка розміщуються під вінцями або в середній частині тулуба. На окремих фрагментах простежується розпис чорною фарбою по світлому ангобу. Орнамент у вигляді фестонів можна реконструювати лише частково. Він розміщений у верхній частині посудини.

На трьох фрагментах кераміки від двох донець столових посудин збереглися відбитки тканин. Оглянувши їх візуально можна припустити, що вони виконані технікою килимового переплетення. Аналоги таким відбиткам знаходимо на поселеннях петренської та чечельницької груп трипільської культури на Поділлі - Ялтушків, Чечельник [11, с 31-35].

Невеликою кількістю представлені фрагменти кухонних горщиків, в глиняну масу яких додано товчену черепашку. Горщики кулястої форми з високими прямими вінцями. На зовнішніх частинах вінець збереглися розчоси від гребінцевого штампу. Таким же штампом виконані рядки заглиблених ліній нанесені на плічках посудин. Крім того тут же є наліпи. Глиняна маса кухонних горщиків складається з двох груп. У першій домішка - товчена черепашка, а в другій - жорства, слюда. Перша група представлена кухонними горщиками різної форми, з діаметром вінець - 16, 20, 28 см. Вінця прикрашені розчосами. В місці переходу шийки в тулуб-рядки заглиблень. На окремих посудинах верхня частина тулуба прикрашена фестонами. До другої групи віднесено лише велике денце діаметром 16 см. Кількома фрагментами донець представлені посудини в глиняній масі яких є значні домішки слюди, крупного піску (жорстви).

Серед знахідок є кілька кам'яних знарядь праці: фрагмент відбійника з кварцу та фрагмент крем'яного знаряддя. Кремій сiрого кольору, можливо дністровський.

Фрагмент обмазки цегляно-червоного кольору з відбитками елементів конструкції (лоза діаметром 1,3 см та дерев'яна плаха). В обмазці також простежуються сліди від соломи та полови злаків.

Пам'ятка виявилася двошаровою. Виявлено матеріали черняхівської культури, а саме фрагменти сіроглиняного гончарного посуду двох груп.

Перша - товстостінні посудини з домішками жорстви та піску. Друга - тонкостінні посудини виготовлені з якісної глиняної маси до якої додано небагато дрібного піску. Частина цієї кераміки декорована лощенням. Окремі денця гончарного посуду з профільованою нижньою частиною, діаметром - 6, 7, 8 см. В глиняній масі можна побачити крупнозернистий пісок. На одному фрагменті стінки зберігся заглиблений орнамент у вигляді трьох концентричних ліній. Тут же виявлено 2 кам'яних знаряддя

праці: точильний брусок виготовлений з алевроліту із слідами його використання та розтиральник з аргіліту (Висловлюємо подяку В.І. Корінному, кандидату геологічних наук, за визначення сировини з якої виготовлялись знаряддя праці). Також виявлено три шлаки від залізоплавального виробництва і невеликий металевий предмет невизначеної форми та кістки тварин.

Отже, нововідкрита пам'ятка виявилась двошаровою. Нижній шар - трипільський, верхній - черняхівський. Матеріали трипільської культури відносяться до початку пізнього періоду її існування (етап СІ). Попередньо, їх можна віднести до петренської групи пам'яток і датувати 3600-3200 рр. до н.е. (за М. Ю. Відейко). Черняхівські старожитності датуються II-V ст. н.е.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Сицинский Е.И. Археологическая карта Подольской губернии: факсимильное переиздание / Е.И. Сицинский / Составитель и издатель О.Л. Баженов, предисловие И. С. Винокур./ - Каменец-Подольский: Центр Подольеведения, 2001. - 94 с. <http://www.kp.khmelnytskyi.ua/-tovtry/ru/history/secinski/index.html>
2. Майданюк Н.І. Карта пам'яток трипільської культури на Вінниччині / Н.І. Майданюк // Подільська старовина: наук. зб. : Вип. IV / Відп. ред. К.І. Висоцька; Вінниц. обл. краєзн. музей. - Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2008. – С. 77-88.
3. Гусев С.О. З історії дослідження пам'яток археології на території Шаргородського району на Вінниччині / С.О. Гусева, В.А. Косаківський // Перша Шаргородська наук. іст.-краєзн. конф.: Матеріали конф., 17-18 жовтня 2014 р., м. Шаргород Вінницької області / Ред. колегія: С.Д. Гальчак (голова), Ю.А. Зінько (співголова), А.В. Войнаровський (відп. секретар) та ін. - Вінниця : ПП Балюк І.Б., 2014.- С. 40-44.
4. Гусев С. О. Трипільське поселення Конатківці в Подністров'ї/ С. О. Гусев // Трипільська цивілізація у спадщині України: Матеріали наук.-практ. конф. - К, 2003. – С. 310-314.
5. Заець І.І.. Трипільська культура на Поділлі: монографія /І.І. Заець / Наук. ред. В. А. Косаківський. - Вінниця, 2001. -184 с.
6. Пам'ятки історії та культури Вінницької області: словникова частина [Текст] / Упорядки: Ю.А.Зінько, М.Р. Мудраченко та ін. - Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2011. - 400 с.: табл.; кол. вкл. фото.
7. Відейко М.Ю. Археологічні пам'ятки трипільської культури на території України. Реєстр / М.Ю.Відейко, М.М. Відейко, І.Т. Кочкін та ін. // Енциклопедія Трипільської цивілізації. - К, 2004. - Т. 1. – С.563-70.
8. Гусев С.О. Пам'ятки розвинутого Трипілья Середнього Побужжя / С. О. Гусев //Археологія. - 1993. - № 3. - С. 114-127.
9. Заець І.І. Експедиція Винницького краєведческого музею / І.І. Заець, Т.В. Малинковская, Ф.П. Шаламай // Археологические открытия 1975 года. - М., 1976. - С. 325.
10. Кислиця І. Жорнівка - Довгівці- Руданське. (Літопис села в історіях та долях людей) /І. Кислиця. - Вінниця : Консоль, 2016.- 264 с.
11. Косаківський В.А. Відбитки тканини на кераміці з пізньотрипільського поселення Ялтушків на Поділлі / В.А. Косаківський В. В. Очеретний, В.П.Прилипко // Подільська старовина : Зб. наук, праць : Ювіл. вип. до 80-річчя з часу заснув. музею / Відп. ред. В.А. Косаківський; Вінниц. обл. краєзн. музей. - Вінниця, 1998. – С. 29-40.

Ю. С. Степанчук

ФАКТОРИ ЗМІНИ ІСТОРІОГРАФІЧНОГО ОБРАЗУ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НА РУБЕЖІ РОЗПАДУ СРСР

Метою цієї статті є аналіз суспільно-політичних чинників, що сприяли зміні історіографічного образу Б. Хмельницького на межі 80-90-х рр. ХХ ст.